

มติปรัญญาเรื่อง : กบทวนจริยธรรม ในแง่ “ความหมาย ที่มา หลักการและความสัมพันธ์กับกฎหมาย”

ติเรก ควรสมาคม¹

1. บทนำ

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เกิดปัญหาเป็นวิกฤตด้านต่างๆทางสังคมขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเอาเปรียบกันของคน ปัญหาการทุจริตคอรัปชั่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาคุณภาพการศึกษา ปัญหาความแตกแยกในหมู่ชน จนถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่จะกล่าวถึงหรืออ้างกันว่า ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่คนในสังคมไม่มีจริยธรรมหรือขาดจริยธรรม จริยธรรมตกต่ำ ดังนั้นทำให้เห็นได้ว่าจริยธรรมเป็นหลักการที่แทรกอยู่เป็นพื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามมีปัญหาพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับความเข้าใจถึงเรื่องของจริยธรรมว่า แท้จริงแล้วคำว่าจริยธรรม เป็นเช่นไรกันแน่ ดังนั้นการทำความเข้าใจถึงเรื่องของจริยธรรม ให้ถูกต้องชัดเจน เพื่อไม่เกิดความไขว้เขว คลาดเคลื่อน กลายเป็นเรื่องที่ขบพุดกันเกร่อๆ เพื่อให้ฟังดูดีหรือเพื่อความโก้ แต่กลับไม่รู้ความหมายที่แท้จริงของจริยธรรม รวมทั้งในปัจจุบันยังมีคำว่า คุณธรรม เข้ามารประกอบอีก เรียกและใช้ควบคู่กันอย่างแพร่หลาย กลายเป็นคำขวัญหรือใช้เป็นคำสำคัญในหลายแห่ง อาทิเช่น จริยธรรมและคุณธรรม หรือ คุณธรรมและจริยธรรม, ความรู้คู่คุณธรรม เป็นต้น

การศึกษาทบทวน ความหมาย แนวคิด และหลักการของจริยธรรม ตลอดจนความเกี่ยวพันของจริยธรรมกับสิ่งต่างๆในสังคม รวมทั้งจริยธรรมกับกฎหมายอีกด้วย จึงเป็นเรื่องสำคัญต่อแนวความคิดความเข้าใจและทำที่ ตลอดจนการปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หัวหน้าสาขาวิชานิติศาสตร์ (ปริญญาโท) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

- นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๒. ความเป็นมาและความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม เริ่มใช้ในสังคมไทย เมื่อในราว 40 กว่าปีที่ผ่านมามีคำกล่าวคือ จริยธรรม เป็นศัพท์ที่นำมาจากคำในภาษาอังกฤษ หรือเป็นศัพท์บัญญัติเพื่อให้ตรงกับคำว่า “Ethics” ต่อมาคำนี้ได้เริ่มเข้ามาปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519) ว่าด้วยนโยบายการพัฒนาการศึกษา ส่วนรวม ข้อ 9 “ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรม และวินัยของเด็กในวัยเรียนเพื่อให้มีความเข้าใจและภูมิใจในศิลปและวัฒนธรรมของชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาพลานามัยส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนมีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตดี มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน มีความรักหมู่คณะและประเทศชาติ” ต่อมาจะพบคำว่า จริยธรรม ได้ถูกนำไปกำหนดและบัญญัติไว้ในกฎหมายต่างๆของไทย ไม่เว้นแม้แต่ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดก็มีการบัญญัติจริยธรรมไว้ด้วย ได้แก่หมวด 13 จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนในระดับอุดมศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวดที่ 1 มาตรา 6 บัญญัติว่า การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และถึงกับมีการกำหนดเป็นกรอบคุณธรรมของบัณฑิตทุกระดับว่าต้องมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม³ ยิ่งไปกว่านั้นหากค้นในข้อมูลกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา คำว่า จริยธรรม พบอยู่ในกฎหมายระดับต่างๆถึง 430 ฉบับ⁴ อาทิ เช่น

- กฎ ก.ตร.ว่าด้วยประมวลจริยธรรมและจรรยาบรรณของตำรวจ พ.ศ.2551

- ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรมเรื่องการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเพื่อการรักษา พ.ศ.2552

- ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ

- ข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการ พ.ศ.2553

- ระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยประมวลจริยธรรมของข้าราชการและลูกจ้างกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2552 ฯลฯ

ปัจจุบัน จริยธรรม มีความสำคัญมากโดยเป็นคำสำคัญ (Key Words) ที่ต้องกำหนดไว้เป็นกฎหมายมากมายในงานแทบทุกสาขาวิชาชีพและกิจการต่างๆ ของบ้านเมือง นอกจากนี้แล้วยังมีการใช้คำว่า จรรยาบรรณ อีกด้วย แม้จะมีการให้ความหมายของจรรยาบรรณว่าเป็น Ethics ด้วย โดยพจนานุกรมาธิบาย จรรยาบรรณ ว่าหมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

จะเห็นได้ว่า คำเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็น จริยธรรม คุณธรรม จรรยาบรรณ ใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่ง แต่หากสอบถามหรือพิจารณาให้ถี่ จะพบปัญหาอย่างหนึ่งที่ว่า บรรดาคนส่วนใหญ่ของสังคมไทย มักจะกล่าวถึงคำว่าจริยธรรมในลักษณะเพื่อให้ดูดีหรือเพื่อความโก้ แต่อาจไม่รู้ความหมายที่แท้จริงว่า จริยธรรม แท้จริงนั้น มีความหมายอย่างใดกันแน่

ในบทความนี้ จะแบ่งพิจารณาเรื่องจริยธรรมดังต่อไปนี้

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 279 - 280

³ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 ข้อ 4.2

⁴ <http://www.krisdika.go.th/wps/portal/general?ut/p/c5/04> เข้าถึงเมื่อ 12 สิงหาคม 2553

2.1 ความหมายของจริยธรรมตามแบบตะวันตก

คำว่า จริยธรรม เป็นศัพท์ ที่แปลมาจาก คำว่า Ethics ของตะวันตก ในทางปรัชญานั้น Ethics หมายถึง จริยศาสตร์ โดยจริยศาสตร์ก็คือสาขาหนึ่งของปรัชญา ทั้งนี้ จริยศาสตร์ แปลว่า ศาสตร์/วิชาที่ว่าด้วยจริยธรรม กล่าวคือ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ ความดี ความชั่วคืออะไร มีจริงหรือไม่ ? เมื่อสังคมไทยมีการรับเอาคำว่า Ethics มาใช้ จึงจำเป็นต้องมีการให้ความหมายหรือกำหนด นิยามของ Ethics ต่อมาจึงแปลเป็นไทยว่า จริยธรรม

ในพจนานุกรมฯ ได้อธิบายศัพท์ Ethics โดยแปล หรือบัญญัติว่า **จริยธรรม** หมายถึง **หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต, แบบแผนความประพฤติทั่วไป** จากความหมายดังกล่าว เห็นได้ว่า จริยธรรมซึ่งแปลเช่นนั้น เป็นการให้ความหมายที่มีลักษณะโน้มเอียงตามแบบตะวันตก กล่าวคือ เพราะเป็นศัพท์บัญญัติ นำเข้ามาใช้ในทางวิชาการ ดังนั้นทางตะวันตกว่าอย่างไร ก็น่าจะเป็นเช่นนั้น, Ethics ของฝรั่งนั้นจะเน้นในเรื่อง **การปฏิบัติประพฤติดต่อกันของผู้คนในสังคม ที่แสดงออกมา ซึ่งมุ่งเน้นด้านพฤติกรรมภายนอกทั่วไป** ของคน เช่น พฤติกรรมการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแก่กัน การวางตัวต่อกัน ซึ่งในประเทศต่างๆก็ถือว่า ที่ไหนก็ควรปฏิบัติต่อกันเช่นนี้ หรือถือกันว่าเป็นเรื่องที่ผู้คน ประพฤติปฏิบัติต่อกัน เป็นสากล กลายเป็นเพิ่มคำใหม่เข้ามาอีกว่าเป็น จริยธรรมสากล โดยพยายามอธิบายว่า ทุกแห่งทุกประเทศก็ประพฤติต่อกันเช่นนี้

ต่อมาเมื่อเห็นว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมา ภายนอกเป็นเรื่องของจริยธรรม แต่ในทางจิตใจซึ่งเป็นสภาพภายใน จะเป็นอย่างไรนั้น จึงเกิดคำว่า คุณธรรม (Virtue) ขึ้นมาควบคู่ขึ้นมากับจริยธรรม โดยถือว่า คุณธรรมเป็นความดีภายในจิตใจ ใช้เป็นคำนิยามคู่กันกับ จริยธรรม กล่าวคือ **คุณธรรม (Virtue) เป็นเรื่องของความดีภายในจิตใจ** แสดงออกสู่ การปฏิบัติ เป็น จริยธรรม ๆ ต้องมีคุณธรรมเป็นฐาน จึงเป็นความคิด สืบเนื่องมาจากศัพท์บัญญัติของตะวันตก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคำเดิมในสังคมไทยคือ **ศีลธรรม** จะเป็นอย่างไร ก็มีการให้ความหมายของ ศีลธรรมไปในแบบที่ว่า **ศีลธรรม เป็นหลักความประพฤติที่มาจากศาสนา** เพราะสังคมไทยนับถือพุทธศาสนา ดังนั้นหลักปฏิบัติประพฤติดังที่มาจากศาสนาซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรม จึงเป็นการให้ความหมายที่แยกกันระหว่างจริยธรรมกับศีลธรรม ว่าศีลธรรมเป็นหลักความประพฤติที่มาจากพุทธศาสนา เป็นศีลธรรม ไม่เป็นจริยธรรม เพราะจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติทั่วไป หรือเป็นแบบแผนความประพฤติทั่วไป

การให้ความหมายในทางวิชาการระยะหลัง จึงมีความโน้มเอียงไปว่า จริยธรรมมีพื้นฐานมาจาก คุณธรรม (Virtue) ในใจ แล้วออกมาเป็นการประพฤติ ปฏิบัติในสังคมเป็น Ethics หรือเป็นจริยธรรม แต่ถ้าความประพฤติที่มาจากศาสนาก็จะเรียกว่า ศีลธรรม ในปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่า คำว่า ศีลธรรม ค่อยๆเลือนไปจากสังคมไทย เห็นได้จากการไม่มีรายวิชาศีลธรรมหรือ วิชาหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ กลายมานิยมใช้คำว่า จริยธรรม แทนศีลธรรม และเกิดวิชาหรือหลักสูตรเกี่ยวกับจริยธรรมขึ้นอย่างมากมายในสังคม การศึกษาไทย

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นศัพท์บัญญัติ มาจากคำในภาษาอังกฤษที่ว่า Ethics มีการแปลกันว่า หมายถึง **หลักความประพฤติ แบบแผนความประพฤติทั่วไป, ที่มุ่งแสดงต่อกัน อันเป็นลักษณะด้านการแสดงออกภายนอกต่อกันของบุคคลในสังคมต่างๆ** ส่วนลักษณะภายในใช้คำว่า คุณธรรม อันเป็นสภาพ ความดีงามภายในจิตใจของบุคคล สำหรับคำดั้งเดิมของไทยก่อนคำว่าจริยธรรมหรือ Ethics คือคำว่า ศีลหรือศีลธรรม ถูกทำให้เลือนหายและกลายเป็นการให้ความหมายไปในลักษณะเดียวกับจริยธรรมอีกด้วย คือ ศีลธรรม หมายถึง **ความประพฤติที่ดีที่ชอบ, ความประพฤติดีงามทางกายวาจา** ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อรับเอา คำว่า Ethics เข้ามา ทำให้เกิดความนิยมและโน้มเอียง

ไปตามศัพท์บัญญัติที่แปล Ethics ว่าคือ จริยธรรม ทำให้คำว่า ศีลธรรม กลายเป็นหลักความประพฤติที่มาจากศาสนา (พุทธ) ไม่เป็นจริยธรรมตามความหมายแบบตะวันตก ซึ่งเขาถือเอาว่าจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติปฏิบัติต่อกันทั่วไป มิได้มาจากพุทธศาสนาแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นหลายฝ่ายกลับหลงไปว่า จะให้มีหรือเป็นแบบจริยธรรมสากล ซึ่งเป็นจริยธรรมที่เป็นกลางๆ ไม่ขึ้นต่อสังคมใดหรือประเทศใดหรือศาสนาไหนทั้งสิ้น จนทำให้หลักความประพฤติหรือคำที่มาจากพุทธศาสนา เช่น หลักเรื่องเมตตา สติ สมาธิ ศรัทธา ถูกปรับหรือทำให้เป็นกลางๆหรือเป็นแบบสากล เช่น คำว่า “ลัทธิ” ถูกตัดไปให้ใช้คำว่า “ความจริง” แทน คำว่า “เมตตา” ให้ใช้คำว่า “ความรัก” แทน, “ศรัทธา” ให้ใช้คำว่า “ความเชื่อ”

นอกจากนี้ คำจำกัดความของ ศีลธรรม สมัยใหม่ ถูกให้ความหมายเป็นแบบสมัยใหม่เพื่อพูดให้เข้าใจได้ชัดได้ว่าศีลธรรมหมายถึง หลักความประพฤติที่มาจากศาสนา หรือ ศีลธรรม คือ จริยธรรมที่มาจากศาสนา เมื่อเป็นจริยธรรมสากล ก็ไม่ควรขึ้นต่อศาสนา จริยธรรมจึงถูกทำให้เข้ามาแทนศีลธรรมในที่สุด

2.2 ภูมิหลัง/ความเป็นมาของจริยธรรมตะวันตก

เมื่อทราบความหมายของ จริยธรรมหรือ Ethics แบบตะวันตก ซึ่งเป็นเรื่องที่สังคมไทยรับเอาคำของตะวันตกมาใช้ จึงจำเป็นต้องบัญญัติศัพท์คำว่า Ethics มาเป็นจริยธรรมแล้ว สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ Ethics ในสังคมตะวันตก เป็นเช่นไร มีความเป็นมา เป็นไปอย่างไรบ้าง จะทำให้สามารถเรียนรู้ประวัติความเป็นมาได้อย่างถูกต้องต่อไป Ethics มีแหล่งที่มา จากประวัติศาสตร์ของตะวันตก โดยมาจากแนวคิดที่สำคัญสองแนวความคิด ซึ่งถือเป็นเรื่อง เกิดจากการกำหนดหรือเกิดจากบัญญัติขึ้น ได้แก่ (1) แนวความคิดทางปรัชญา และ (2) แนวความคิดทางศาสนา

2.2.1 แนวความคิดทางปรัชญา

แหล่งที่มาสำคัญของสายความคิด ในกรณีนี้ ถือว่าเป็นเรื่องของคนบัญญัติ เริ่มต้นมาจากแนวความคิดของปรัชญากรีก ซึ่งถือว่าเป็นการคิดคะแนนตามเหตุผลของนักคิดนักปราชญ์ของกรีก แล้วโยงเข้ากับบัญญัติของมนุษย์ มาเป็นจริยศาสตร์ หรือศาสตร์/วิชาว่าด้วยจริยธรรม มุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความดี ความชั่วเป็นอย่างไร มีอยู่จริงหรือไม่ ถกเถียงกันเป็นความรู้ เป็นปรัชญา จึงอาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมสายปรัชญาเป็นเรื่องบัญญัติที่เกิดจากคน หรือเกิดจากนักคิดนักปรัชญาในอดีตเป็นต้นมา ที่สำคัญและปรากฏเป็นร่องรอยของการอธิบาย Ethics หรือจริยธรรม ได้แก่ แนวคิดของ

- กลุ่มโซพิลิสต์ เช่น ปิธากอรัส ที่ว่าความดีเป็นเรื่องที่แต่ละคนกำหนดค่าให้, ให้ทำความดีตามความรู้สึกพึงพอใจ เป็นต้น

- โสเครตีส ที่ว่า ความรู้คู่คุณธรรม (Knowledge is Virtue)

- เพลโต ที่ว่า ให้ทำความดีด้วยเหตุผล กล่าวคือ ไม่เพียงแต่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว แต่ควรจะรู้ด้วยว่าทำไมถึงนั้นจึงดี⁶

- อริสโตเติล ที่ว่า มนุษย์แสวงหาความดี ความดีคือ ความสุข (Happiness)

2.2.2 แนวความคิดทางศาสนา

ในส่วนนี้หมายความว่า หลักความประพฤติปฏิบัติหรือ Ethics ของตะวันตกนี้ เป็นสิ่งที่เกิดหรือมีขึ้นมาจากพระผู้เป็นเจ้า อาจเรียกว่า จริยธรรมแบบเทพเจ้าบัญญัติหรือเทวอิงการ โดยมีผลดีและผลร้ายตามที่เทพเจ้านั้นๆจะบัญญัติหรือกำหนดไว้ ทั้งนี้เห็นได้จากสายความคิดสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสนาคริสต์ ได้แก่ ในเรื่องบัญญัติ 10 ประการ (The Ten Commandments) และ ในสมัยกลางของยุโรป (Middle Ages) ที่เป็นบัญญัติคำสอนให้ต้องยึดถือ

⁶ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), ปรัชญากรีก, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยามบริษัทเคสส์ไทยจำกัด, 2537, น. 163.

และประพฤติปฏิบัติตาม โดยถือว่า มนุษย์เกิดมามีบาป และจะพ้นจากบาปได้ ต้องมีศรัทธาในคำสอนและต้องทำตามพระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า คนดีคือคนที่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งล้นมาจากพระผู้เป็นเจ้า ใครไม่ปฏิบัติตามหรือละเมิดเป็นคนผิดบาป⁶ และจะถูกลงโทษทั้งจากศาสนจักร (ศาลไต่สวนศรัทธา) รวมทั้งการถูกตัดสินในวันสิ้นโลก (Judgement Day) หากประพฤติปฏิบัติตาม ก็จะพ้นจากการเป็นผู้ผิดบาปและมีชีวิต นิรันดร์

ข้อเท็จจริงจากประวัติศาสตร์เหล่านี้ ทำให้เห็นได้ว่า การประพฤติปฏิบัติหรือ จริยธรรมของตะวันตกในขณะนั้น มีอิทธิพลจากหลักคำสอนทางศาสนา ที่ต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าจริยธรรมหรือ Ethics แบบนี้ จึงเรียกว่าเป็น จริยธรรมแบบเทวโองการ⁷ หรือบัญญัติให้ต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด เนื่องจากหลักและคำสอนทางศาสนาที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมยุโรปในยุคนั้น เมื่อพิจารณาทั้งปรัชญากรีกและทางคริสต์ศาสนา จึงพอสรุปได้ว่า จริยธรรมตะวันตกในแง่นี้เป็นจริยธรรมแบบการบัญญัติขึ้น โดยอาจเป็นการบัญญัติของนักปราชญ์และการบัญญัติจากพระผู้เป็นเจ้า โดยเฉพาะอิทธิพลของคริสต์ศาสนาและอำนาจสันตะปาปา (Pope) ในยุคกลางของยุโรป

ต่อมาเมื่อถึงศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา อิทธิพลของคริสต์ศาสนาได้เสื่อมถอยลง เกิดแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เจริญขึ้นมา (Scientism) เพราะมนุษย์คิดเห็นว่าวิทยาศาสตร์จะทำให้รู้ในสิ่งต่างๆ (รัฐธรรมชาติ) แล้วจะทำให้มีชีวิตที่ สุขสมบูรณ์ วิทยาศาสตร์ได้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆขึ้นเป็นอุตสาหกรรมเป็นความเจริญขึ้น (เท่ากับการให้ความหวังแก่มนุษย์) และความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ได้หักล้างความเชื่อที่มีอิทธิพลในยุคกลางที่ผ่านมา เนื่องจากการที่วิทยาศาสตร์เป็นมาตรฐานวัดความจริงในสิ่งต่างๆ และวัดได้ด้วยสัมผัสทั้งห้า

เป็นที่ประจักษ์ (Empirical) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย (เท่ากับเป็นมาตรฐานวัดความจริง)

ความเชื่อมั่นและอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ทำให้วิชาการแขนงอื่นหรือศาสตร์ต่างๆปรับตัวให้เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เว้นแม้แต่ด้านกฎหมายหรือนิติศาสตร์ เช่น สังคมวิทยากฎหมาย (Sociology of Law) หรือนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (Sociological Jurisprudence) เพื่อความน่าเชื่อถือ ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการวัด การศึกษาวิเคราะห์ ในยุคนี้นิติศาสตร์จึงเป็นหมวดวิชาที่สำคัญโดดเด่นและอยู่เหนือกว่าหมวดวิชาอื่นๆ กล่าวคือ

อันดับ 1 วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

อันดับ 2 สังคมศาสตร์ (กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์) วิทยาศาสตร์สังคม และ

อันดับ 3 มนุษยศาสตร์ (รวมทั้งปรัชญา)

เมื่อเป็นดังนี้ วิทยาการที่สลายมาจากอารยธรรมกรีกและโรมัน เช่นในสายมนุษยศาสตร์ จึงตกต่ำลงไป ไม่ค่อยได้รับความนิยม รวมทั้งปรัชญาซึ่งรวมอยู่กับหมวดมนุษยศาสตร์ก็ไม่ได้ได้รับความนิยม จริยธรรมหรือ Ethics ที่มาจากสายนักคิดนักปราชญ์และแบบเทวบัญชาจึงพลอยตกต่ำลงในสังคมตะวันตก ในยุควิทยาศาสตร์รุ่งเรืองนี้ วิชาการพวกปรัชญาศาสนาและจริยธรรมจึงตกต่ำลง เห็นได้จากตัวอย่าง เช่น การไม่เชื่อว่าจริยธรรมมาจากเทพเจ้าบัญญัติ เป็นเรื่องที่มีมนุษย์กำหนดกันเองมากกว่า ไม่ใช่พระผู้เป็นเจ้าบัญญัติหรือมากำหนดให้แต่อย่างใด จริยธรรมไม่ใช่เรื่องจริงตามหลักวิทยาศาสตร์, แม้จริยธรรมในยุคหลัง ก็เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับมนุษย์กันเองนี้แหละบัญญัติกันเอง นักปรัชญาแต่ละคนแต่ละสังคมถกเถียงกันอยู่ร่ำไป ดังเห็นได้จากการที่นักคิดนักปราชญ์แต่ละคนก็อธิบายไว้ เช่น

จอห์น ล็อก (John Locke) เชื่อว่าผู้มีอำนาจทางการเมืองและทางศาสนาไม่ควรบังคับให้พลเมืองเชื่อถือตามความเชื่อของตน (บังคับศรัทธา)

⁶ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2541, หน้า 137.

⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ถ้าไปถึงปัญญาก็ไม่มัวหลงทางจริยธรรมสากล (mp 3), วัดญาณเวศกวัน, นครปฐม, พ.ศ.2550.

ควรใช้หลักจริยธรรมในการพิจารณาว่ารัฐทำตามสัญญาประชาคมหรือไม่ ถ้ารัฐละเมิดต่อพันธสัญญาประชาคม อาจถูกพลเมืองโค่นล้มได้

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) จริยธรรมก็เปรียบได้กับการที่จะต้องเลือกที่จะปฏิบัติ ให้ปฏิบัติโดยเสมือนว่าแนวทางนั้นสามารถนำไปปฏิบัติ ในที่ใดก็ได้เป็นสากล โดยมีความตั้งใจดี มุ่งสู่ความดีงาม (Goodwill) และการปฏิบัติที่ดีต้องมีจิตใจอิสระที่เรียกว่า Free will ที่จะกระทำไม่ใช่ถูกบังคับ หลอกล่อหวังผลตอบแทน ถ้าปราศจาก Free will การกระทำนั้น ก็ไม่มีคุณค่าทางจริยธรรม

เบอร์ทรานด์ รัสเซลล์ (Bertrand Arthur William Russell) ถึงกับมีความเห็นว่า ศาสนา เป็นอุปสรรคต่อความเจริญและความสุขอันแท้จริง ของมนุษย์ จึงถือโอกาสโจมตีและชักชวนให้คนทั้งศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ๆ ทั้งสิ้น, ส่วนด้านจริยธรรม เขาเห็นว่า หลักความดีความชั่วเป็นคุณลักษณะปรนัย เช่นเดียวกันกับกลมหรือเหลี่ยม ไม่ขึ้นกับความคิดเห็น ของเรา เมื่อสองคนมีความเห็นต่างกันว่าอะไรดี จะมีคนเดียวเท่านั้นที่ถูก

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เจ้าทฤษฎี การเรียนรู้จากปัญหา (Problem-based learning) และการเรียนรู้เกิดจากการลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by doing) โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการ ของผู้ที่เหมาะสมที่สุดเท่านั้นที่จะอยู่รอดได้ (The Survival of the Fittest) ซึ่งต่อมา เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (ค.ศ.1820-1903) นำมาใช้อธิบายในเชิงสังคมแบบดาร์วิน หรือลัทธิดาร์วินเชิงสังคม (Social Darwinism) ว่าการแข่งขันเป็นหัวใจสำคัญของระบบธุรกิจ ดังนั้น จึงต้องปล่อยให้มีการแข่งขันกันอย่างเสรีไม่มีขีดจำกัด ผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดในระบบเสรีนิยมจึงเป็นผู้อยู่รอด นำไปสู่แนวคิดที่เรียกว่า Free Market Democracy ทุนนิยมแบบตลาดเสรีในประเทศสหรัฐอเมริกา

ตัวอย่างเหล่านี้ จริยธรรมตะวันตก จึงไม่เป็นจริยธรรมสากลแต่อย่างใดเพราะเป็นการประมวล ความคิดของนักปรัชญาแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมตะวันตกเป็นเรื่องแยกส่วน เป็นเรื่องๆไป ขึ้นกับนักคิดนักปรัชญาแต่ละคนจะว่า อย่างไร ไม่เป็นระบบโยงกันสู่ความจริงตามธรรมชาติของ ธรรมชาติ เป็นการกะเก็งความจริงด้วยเหตุผลของแต่ละคน (Speculation)

จริยธรรมตะวันตกจึงเป็นจริยธรรม ที่ไม่ยั่งยืน เพราะเป็นจริยธรรมที่ไม่มีระบบโยงให้เข้าถึง ความจริงของธรรมชาติและเป็นเพียงความเห็น นักปราชญ์หรือเพียงบัญญัติของพระเจ้า จึงเป็น จริยธรรมที่มีลักษณะผิวน้ำ จำใจ โดยมีเหตุผลเนื่องจาก จริยธรรมตะวันตกเป็นเรื่องความประพฤติเพียง เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น (เป็นเฉพาะการประพฤติ อย่างนี้ ต้องปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างนั้นอย่างนี้) ไม่ใช่ระบบทั้งชีวิต ทั้งนี้ภายในจิตใจเขายังมีความ บรรณาถอยากได้ แต่จริยธรรมได้ห้ามไว้ทำไม่ได้ เพราะผิดจริยธรรม จริยธรรมตะวันตกจึงเดินมาได้ เพียงแค่นี้ ไม่เข้าถึงจิตใจลึกๆที่ยังคิดฝ่าฝืนอยู่

ต่อมา ภายหลังวิทยาศาสตร์ได้หนุนให้เกิด การพัฒนาเศรษฐกิจเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม (Industrial Ages) ได้ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น ไม่ว่า จะเป็นการทำลายป่า การเกิดมลพิษต่างๆ ไปจนถึงปัญหา เรือนกระจกและภาวะโลกร้อน เกิดความแปรปรวน ในภูมิภาคต่างๆทั่วโลก สร้างความเดือดร้อนอย่างมาก แก่มวลมนุษยโลก จึงเกิดการเรียกร้องถึงให้บรรดา ธุรกิจอุตสาหกรรมต้องคำนึงจริยธรรมขึ้นมาใหม่ เพราะแม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมที่อาศัยรากฐานจาก วิทยาศาสตร์ มาสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแล้วจะมี ความสุข แต่กลับสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นแก่โลก อย่างรุนแรงดังกล่าว่า ความเจริญยุคปัจจุบันกลับส่งผล ให้เกิดเป็นโทษภัยแก่สังคมในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น การแข่งขัน ความเครียดทางจิตใจ ปัญหายาเสพติด จนถึงเกิดโรคใหม่ๆขึ้น จากการดำเนินชีวิตที่ผิด เช่น

โรคเครียด โรคหัวใจ และปัญหาสภาพแวดล้อมรุนแรง มีมลภาวะสูงขึ้น จึงเกิดการศึกษาฟื้นฟูจริยธรรมขึ้น ในทุกวงการ ไม่เว้นแต่ทางธุรกิจ สิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรม เกิดเป็นจริยธรรมแนวใหม่⁸ ที่เรียกว่า จริยธรรม สิ่งแวดล้อม (Environmental Ethics)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดแนวคิดคำนึงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นมา โดยให้คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบเป็นมิตรให้คำนึงถึงธรรมชาติ ระงับยับยั้งชั่งใจหรือให้มีสำรวม (Restrain) ด้วย จึงขัดกับแนวคิดเดิมที่ปรัชญาตะวันตกต้องการรู้ความลับ และพิชิตธรรมชาติ (Conquest of Nature) จึงจะมีความสุข ตามคติตะวันตก เท่ากับถูกบังคับให้รักษาธรรมชาติ แทนที่เดิมที่มุ่งถลุงธรรมชาติ จึงมีการแสวงหาแนวคิดทางตะวันออกไปแก้ไขปรับปรุงจริยธรรมตะวันตก ที่กลักลืนกินใจอยู่ จึงเกิดเป็นวิชา Environmental Ethics และวิชา Business Ethics จริยธรรมตะวันตก จึงไม่ใช่สากล เพราะทำให้เกิดปัญหาแก่ตนและโลก กล่าวคือ ต้องให้อุตสาหกรรมที่อาศัยฐานทางวิทยาศาสตร์ เอาธรรมชาติ มาใช้จริยธรรมสิ่งแวดล้อมด้วย แต่อุตสาหกรรมเป็นระบบกำไรสูงสุดหรือธุรกิจอีกด้วย ซึ่งจะให้ผู้ดำเนินธุรกิจต้องคำนึงถึงจริยธรรมสิ่งแวดล้อม และบรรจจริยธรรม Business Ethics เข้าสู่หลักสูตร โดยต้องคำนึงสิ่งแวดล้อม แต่กระนั้นก็ตาม สิ่งแวดล้อม ก็กลับเสื่อมโทรมไปกว่าเดิมอีก เป็นปัญหากลักลืนกินใจของฝ่ายโลกตะวันตกอยู่

เมื่อพิจารณาความเป็นมาของจริยธรรมตะวันตก จึงสรุปลักษณะของจริยธรรมตะวันตก ได้ดังนี้ **ประการที่หนึ่ง จริยธรรมเป็นเรื่องบัญญัติ** กล่าวคือ ตั้งแต่ยุคกรีก เป็นสิ่งที่นักปรัชญาเสนอแนวคิดตรรกะ เหตุผลเชิงปรัชญา ดังเห็นจากปรัชญากรีก เรียกว่าเป็นปรัชญาบัญญัติ ต่อมาในยุคกลางของยุโรป ด้วยอิทธิพลของศาสนา ทำให้จริยธรรมเป็นเรื่องของเทพเจ้าบัญญัติ หรือเทวโอองการ ในสายความคิดของคริสต์ศาสนาถือว่า

เป็นบัญญัติจากพระผู้เป็นเจ้า สั่งให้ประพฤติปฏิบัติ เป็นบัญญัติของพระเจ้า และต่อมาเมื่อแนวคิดวิทยาศาสตร์เจริญรุ่งเรืองสูงสุด จริยธรรมจึงกลายเป็นเรื่องของมนุษย์บัญญัติ โดยอาศัยฐานทางวิทยาศาสตร์มาเป็นตัวชี้วัดได้ จริยธรรมแบบตะวันตก จึงไม่มีความลงตัว

ประการที่สอง จริยธรรมเป็นเรื่องแยกส่วน (Reduction) กล่าวคือ จริยธรรมตะวันตกที่เป็นบัญญัตินั้น เป็นเรื่องความประพฤติมนุษย์ มาเป็นบัญญัติเป็นกติกากองสังคมบ้าง ขึ้นกับนักคิด นักปราชญ์แต่ละคนจะคาดคะเนหรือกะเก็งความจริง ด้วยเหตุผลของตน เป็นเรื่องๆไป ไม่เป็นระบบที่ชัดเจน กระจัดกระจาย เป็นแบบแยกส่วน ในที่สุดก็เป็นความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน (Specialization) ไม่ใช่ระบบที่โยงสู่ความจริงของธรรมชาติ จริยธรรมตะวันตก จึงเป็นเรื่องเฉพาะพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อกัน ภายนอก ที่จะไปสัมพันธ์กับคนอื่น จริยธรรมตะวันตก ไม่ใช่เรื่องทั้งชีวิตของมนุษย์ เป็นด้านหนึ่งของชีวิต เขาเท่านั้น เช่น ด้านความประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา

ประการที่สาม จริยธรรมกลายเป็นเรื่องสิ้นใจ/จำใจ เพราะมนุษย์ต้องปฏิบัติต่อกันเพียงเพื่อไม่ให้ละเมิดต่อกัน ซึ่งก็คือการไม่ละเมิดต่อกฎหมาย จึงเป็นเรื่องจำใจจำยอมเพราะเกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเอง หากแสวงหาโดยไม่จำกัดตามระบบเสรีนิยมทุนนิยม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก็จะพังพินาศแล้วย้อนกลับมาเล่นงานมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นภาวะโลกร้อน ภัยธรรมชาติที่เกิดทั่วโลกเกิดมาจากปัจจัยการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง เกิดเป็นระบบประนีประนอม ยอมลดละลงเพียงเพื่อไม่ให้ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นเดือดร้อน จึงเป็นจริยธรรมที่ไม่ยั่งยืน การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนอารยธรรมตะวันตก จึงไม่ยั่งยืน เพราะสิ้นใจให้กระทำ และหากเขามีโอกาสเมื่อใด มนุษย์ก็มีจิตใจที่จะละเมิดฝ่าฝืนอยู่เสมอ

⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), จริยธรรมภาวะผู้นำ ชุดธรรมะสู่การเมือง (imp 3), วัดญาณเวศกวัน , นครปฐม, พ.ศ.2539.

ในระบบฐานคิดของตะวันตกใหม่ จึงเกิดเป็นระบบประนีประนอม (Compromise) ทั้งกับมนุษย์ด้วยกันเองและกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และกลายเป็นเพียงระบบพิทักษ์สิทธิและเพื่อเล่ห์กลเท่านั้นเอง ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นในระบบเศรษฐกิจและระบบกฎหมายปัจจุบัน เช่น

- ทางเศรษฐกิจ : จิตวิทยาตะวันตกกลอนให้ยืม แต่เป็นการยืมแบบเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เรียกว่าเป็นการยืมแบบธุรกิจ กล่าวคือมิได้ยืมด้วยเจตนาต่อผู้อื่น ไม่มีโมตรจิตแท้จริง แต่เพื่อให้เข้ามาเป็นลูกค้า จะได้ซื้อสินค้า และขายสินค้า

- ระบบกฎหมาย : กรณีที่ตะวันตกโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ใช้สิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ในการผลักดันให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก ต้องยอมรับและออกกฎหมายพิทักษ์สิทธิในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ส่งผลให้บริษัทตลอดจนธุรกิจของเขามีรายได้มหาศาลจากระบบพิทักษ์สิทธิดังกล่าว ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบให้ลึกซึ้งกับหลักในทางพุทธศาสนา เห็นได้ชัดเจนว่า ระบบลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญานี้ ขัดกับหลักธรรมที่ชื่อว่า มัจฉริยะ 5 ประการในเรื่อง อัมมมัจฉริยะ หรือความตระหนี่หวงแหนก็ตกกันในวิชาความรู้และคุณพิเศษที่ได้บรรลुकแล้วผู้อื่นจะรู้เท่าเทียมหรือเกินตน⁹

2.3 ความหมายของจริยธรรมในทางพุทธศาสนา

เมื่อพิจารณาคำว่า จริยธรรม ในสังคมไทย เป็นเบื้องต้น พระพรหมคุณาภรณ์อธิบายว่า¹⁰ จริยธรรมในทางภาษาบาลี จะมีเพียงคำว่า “จริย, จริยะะ” อยู่บ้าง แต่ไม่นิยมใช้ในรูปแบบเต็มว่า จริยธรรม แต่อย่างใด กล่าวคือ มีแต่คำว่า “จริย” ใช้อยู่ แต่ไม่มีคำว่า “ธรรม” ตามหลัง หรือไม่มีคำว่า ธรรม มาประกอบ

จริย เป็นคำกริยา มาจากรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า “จะ-ระ” หรือ **จร** ซึ่งแปลได้ว่า เดิน หรือ เทียว ตัวอย่างเช่น คำว่า จราจร คือ เดินไป (จร) เดินมา (อาจร), พเนจร (วนะ เป็น วเน, พเน แปลว่า ในป่า) กลายเป็น วเนจรหรือพเนจร (จร คือเดิน/เทียว) คือคนเดินเทียวไปในป่าจึงเหมือนคนไม่มีจุดหมาย ไม่มีหลักแหล่ง กลายเป็น คนพเนจร เป็นต้น

จร ที่แปลว่า **เดินหรือเทียว** เป็นศัพท์ในทางรูปธรรม เมื่อนำมาใช้ในทางนามธรรม “จร”

จร หรือ จะ-ระ (เดิน) เมื่อนำใช้ในนามธรรม ในชีวิตประจำวัน จึงกลายเป็น **ดำเนินชีวิต**

จร เป็นคำกริยา ต้นศัพท์ เมื่อใส่ปัจจัยให้เป็นคำนาม กลายเป็น **จริย** หมายถึง **การเดินหรือการดำเนินชีวิต**

ดังนั้น จร (จะ-ระ) ที่แปลว่า เดิน มาเป็น จริย แปลว่า การเดิน/ดำเนินชีวิต แต่คำว่า “จริย” นั้นโดยทั่วไป อาจดีหรือไม่ดีก็ได้ กล่าวคือ จะเดิน/ดำเนินให้ดี ให้ประเสริฐ ทางพุทธจึงใช้คำว่า “พรหมะ” หรือ พรหม (ประเสริฐ, ยิ่งใหญ่) เติมนำข้างหน้าคำว่า จริยะะ เป็น พรหมะ-จริยะ อาจแปลเป็นไทยว่า พรหมจริยะ แต่ไม่นิยมคำนี้กัน จึงใช้ศัพท์เดิมมากกว่าคือ พรหมจริยะ ซึ่งหมายถึง จริยที่เป็นของประเสริฐ ของผู้มีคุณความดีจิตใจยิ่งใหญ่ หรือ การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ หรือ การเดินทางชีวิตอันประเสริฐ นั้นสรุปลงได้เป็นสามประการ (ขันธ) คือ 1. ศีล (ขันธ) 2. สมาธิ (ขันธ) 3. ปัญญา (ขันธ) และหากสำเร็จก็ได้เป็นวิมุตติ (ขันธ) จนถึงวิมุตติญาณทัศนะขันธ

เมื่อเป็นเช่นนี้ **จริยธรรม** ในทางพุทธศาสนา เป็นความหมายที่ครอบคลุมและชัดเจนตรงที่สุด หมายถึง **การดำเนินชีวิตอันประเสริฐที่ถูกต้องสอดคล้องกับธรรม** (หลักมรรคแปดหรือหลักกขา)

⁹ ดู พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

¹⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), อภัยมัยสันติจริยธรรมสาภรณ์ อยู่เพื่อความจริง (mp 3), วัดญาณเวศกวัน นครปฐม, พ.ศ.2550.

รวมสามด้านทั้งหมดได้แก่ กาย วาจา จิตและปัญญา ซึ่งต่างจากคำว่า จริยธรรมหรือ Ethics ของตะวันตก ที่หมายถึง หลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต, แบบแผนความประพฤติทั่วไป อันมุ่งการแสดงออก ด้านความประพฤติปฏิบัติภายนอก (กาย วาจา) เท่านั้น

2.4 หลักการแห่งจริยธรรม

เมื่อจริยธรรม คือ การดำเนินชีวิตที่ดี ที่ประเสริฐหรือการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ซึ่งมนุษย์ทุกคนไม่ว่าชนชาติไหน พึงเข้าใจให้ถูกต้อง และพึงนำไปประพฤติปฏิบัติ โดยมีหลักการสำคัญของ การประพฤติปฏิบัติ ให้ได้เป็นจริยธรรม แยกอย่างละเอียดลึกซึ้งอยู่ สามประการ เป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

2.4.1 หลักการกระทำ

หมายความว่า การประพฤติปฏิบัติต่อสิ่ง ภายนอกตัวมนุษย์ให้ได้อย่างถูกต้อง หรือหลักศีล โดยความหมายของ ศีล นั่นคือ ความประพฤติภายนอก ทางกายวาจาที่สัมพันธ์กับสิ่งภายนอก ไม่ว่าจะเป็น สัมพันธ์กับมนุษย์ด้วยกันทางสังคม ตลอดจนสิ่งต่างๆ หรือสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย โดยมนุษย์จะมีเครื่องมือ ที่ติดตัวทุกคนอยู่สองประเภทคือ ประเภทที่หนึ่ง ประจักษ์ (ผัสสะทวาร) ซึ่งจะเป็นฝ่ายรับเข้ามามี 6 ช่อง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ประเภทที่สอง ประจักษ์ (กรรมทวาร) เป็นฝ่ายแสดงออก ได้แก่ กาย วาจา ใจ ซึ่งทั้งสองทางจะไปสัมพันธ์กับมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม ทั้งหมด ถ้าเราใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็นให้ถูกต้อง ก็จะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตตนเอง ถ้าใช้ไม่ถูกต้องก็จะเกิด โทษแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ ศีลชุดที่หนึ่งนี้ยัง แบ่งออกเป็นสี่ระดับ ดังนี้

(1) การปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆด้วยกายวาจา ให้ถูกต้อง (อินทริยสังวรศีล) เช่น การใช้ตาหู เกี่ยวกับ ไอทีหรืออินเทอร์เน็ตไม่เป็นไม้อุก เป็นโทษ เพราะไม่มีศีล ชุดที่หนึ่งหรืออินทริยสังวรศีล

(2) การปฏิบัติต่อสิ่งเสพบริโภคหรือ การรู้จักเสพบริโภค ให้ถูกต้อง (ปัจฉัยสันนิสิต ปฏิเสวนาศีล) การใช้สิ่งอุปโภคบริโภค (ปัจจัยสี่) ไม่เป็น

ก็จะเกิดโทษแก่ร่างกายชีวิต เช่น กินอาหารไม่เป็น กินไม่ถูก เกิดปัญหาเกิดโทษแก่ตนและธรรมชาติ, การนุ่งห่มไม่ถูก กลายเป็นทาสบริโภคนิยม รวมทั้ง เกิดการเบียดเบียนผู้อื่นสิ่งอื่น ก่อปัญหาตามมามากมาย เพราะไม่รู้จักเสพบริโภค

(3) กติกาข้อปฏิบัติของระบบชีวิตของ สังคมชุมชนให้มีความสงบเรียบร้อย สำหรับพระ ในปาติโมกข์มี 227 (ปาฏิโมกข์สังวรศีล), แต่ของคนทั่วไป ใช้หลัก ศีลห้า

(4) การหาเลี้ยงชีพที่ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่นตลอดจนสังคม หรือลัทธิอาชีวะ (อาชีวะ ปาริสุทธิศีล)

เหล่านี้คือ จริย ชุดที่หนึ่ง เป็นศีลธรรม เบื้องต้น สำหรับการกระทำไม่ว่าจะเป็น การดู การฟังต่างๆ เท่านั้น แต่จริยธรรมยังต้องประกอบด้วย หมวดที่สองคือ ลมามีหรือแดนจิตใจ

2.4.2 หลักเจตนา

หลักเจตนา เป็นสิ่งสำคัญในระดับจิตใจ ก่อนที่มนุษย์จะแสดงออกมาเป็นความประพฤติที่ไปสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยไม่มี ข้อโต้แย้งว่า การที่คนเราต้องการดูหรือ ฟัง หรือ แสดงออกมานั้น มาจากแดนจิตใจที่เรียกว่า “เจตนา” เป็นตัวเชื่อมในการแสดงออกมาทางกาย วาจา ที่กระทำ ออกมา ดังนั้นหลักจริยธรรมในระดับนี้ ต้องจัดการกับ จิตใจให้ดี ผูกด้านเจตนา แดนจิตใจจึงสำคัญมาก ต้องฝึกอบรมด้านจิตใจ โดยมีหลักหรือเครื่องปรุง ฝ่ายดี ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา ความกตัญญู เรียกรวมว่า คุณธรรม ส่วนเครื่องปรุงฝ่ายร้าย ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ อิจฉาริษยา ซึ่งถ้ามนุษย์เรียนรู้และเข้าใจให้ถูก ก็เป็นผลดี ปรากฏออกมาเป็น ความสดชื่น ความปลื้มใจ ความสุข หรือถ้าไม่ดีก็จะออกมาเป็น ความขุ่นมัว เศร้าหมอง ความทุกข์ เป็นต้น รวมทั้งเรื่อง สติ สมาธิ ความตั้งมั่น ความเพียร ความอดทน (สมรรถภาพ ของจิตใจ) ตัวอย่างเช่น ถ้านายตำรวจประพฤติต่อกันดี ช่วยเหลือเกื้อกูลนายแดง (มีจริยธรรม) นายดำต้องมี

คุณธรรมในจิตใจที่ต้องการจะให้ความช่วยเหลือกัน คือ มีเมตตา กรุณา (มีคุณธรรม) ในใจ และต้องทำให้จิตใจมีความสุขมีความเบิกบานด้วย ซึ่งจริยธรรมแบบตะวันตกจะเป็นเรื่องสิ้นใจ ต้องยอมอดกลั้นสิ้นทำไป จึงไม่มีความสุขแท้จริง ในจิตใจยังอยากได้อยากเอาอยู่แต่ต้องสิ้นใจ เพราะมีกฎติดากันไว้

จริย ชูตที่สอง คือด้านจิตใจหรือสมาธิ อันเป็นที่ตั้งของจิตใจให้มีคุณธรรมและความสุข

2.4.3 หลักความรู้เข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน

หลักประการที่สามนับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เข้าใจถึงเหตุผลว่าทำไมจึงควรทำ ไม่ควรทำเช่นนั้นเช่นนี้ แด่นปัญหานี้จะทำให้เห็นโทษ/ประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติต่างๆ จริยธรรมที่ไม่มีปัญญามาช่วยพัฒนาให้เห็นเหตุผล ก็จะไม่สมบูรณ์ เมื่อประพฤติช่วยเหลือให้กว้างขึ้น ต้องใช้ปัญญาหาหนทางพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมให้มากขึ้น ดังนั้นการพัฒนาจริยธรรมด้วยปัญญาจึงสำคัญมาก จะทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน เช่น มีกฎกำหนดไว้ว่าไม่ให้กระทำ หากมีปัญญาเห็นโทษของการประพฤติไม่ดี เราจะไม่ประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น

ในพุทธศาสนาจึงได้วางหลักการที่ถูกต้องและครอบคลุมของจริยธรรมไว้แล้ว กล่าวคือ ทั้งทางด้านความประพฤติภายนอก แรงจูงใจภายใน และด้านปัญญา (ทุกด้านของชีวิต/ทั้งชีวิตมนุษย์) ผิดกับจริยธรรมในแบบตะวันตกที่ออกมาเป็นเพียงด้านภายนอก เฉพาะความประพฤติปฏิบัติต่อกันเท่านั้น

3. จริยธรรมและความสัมพันธ์ในกฎหมาย

เมื่อเข้าใจถึงหลักจริยธรรมในแบบตะวันตก และแบบตะวันออกโดยเฉพาะในพุทธศาสนาแล้ว พบว่า จริยธรรมของตะวันตกจะเน้นเฉพาะด้านความประพฤติปฏิบัติต่อกันทางสังคมที่แสดงออกมาแต่ภายนอก ไม่ถึงระดับจิตใจ ขณะที่จริยธรรมของพุทธศาสนาหมายถึง การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ หรือการ

ดำเนินชีวิต วิธีชีวิตทั้งหมด ได้แก่ ความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้งหมด

จริยธรรมเป็นหลักความประพฤติในเบื้องต้น สำหรับบุคคลทั่วไป ที่เรียกว่า ศีล นั้นในพุทธศาสนา มีหลักของศีลห้าเป็นพื้นฐานในกฎหมายต่างๆ ได้แก่

ศีลข้อหนึ่งที่ว่า ไม่ทำร้าย/เว้นจากทำร้ายร่างกาย ทำลายชีวิต (เว้นปาณาติบาต) พัฒนามาเป็นกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย (มาตรา 295-297) ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น (มาตรา 288-289) ความผิดฐานทำให้แท้งลูก (มาตรา 301-305) ความผิดฐานทารุณสัตว์ (มาตรา 381) เป็นต้น

ศีลข้อสองที่ว่า ไม่ลักทรัพย์ละเมิดกรรมสิทธิ์ (เว้นอนินนาทาน) พัฒนามาเป็นกฎหมายอาญา และกฎหมายแพ่ง ได้แก่ ความผิดฐานลักทรัพย์ (มาตรา 334, 335) ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ (มาตรา 352) ความผิดเรื่องละเมิดในกฎหมายแพ่ง (มาตรา 420) เป็นต้น

ศีลข้อสามที่ว่า ไม่ประพฤติผิดทางเพศ (เว้นกาเมสุมิจฉาจาร) พัฒนามาเป็นกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดฐานกระทำความชำเราผู้อื่น (มาตรา 276 -277) ความผิดฐานอนาจาร (มาตรา 278 -280) และเรื่องเหตุฟ้องหย่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516 (1)

ศีลข้อสี่ที่ว่า ไม่พูดเท็จโกหกหลอกลวง (เว้นมุสาวาท) พัฒนามาเป็นกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดฐานฉ้อโกง (มาตรา 341-348) ความผิดฐานดูหมิ่น หมิ่นประมาท (มาตรา 393 และมาตรา 326)

ศีลข้อห้าที่ว่า ไม่เสพสุรายาเมา (เว้นสุราเมรัย) พัฒนามาเป็นกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ได้แก่ หลักความมึนเมา (มาตรา 66) ความผิดฐานเสพสุรา หรือของเมาอย่างอื่น (มาตรา 378) ความผิดตาม พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ.2522 มาตรา 43 ฐานขับขี่ยานพาหนะในขณะที่เมาสุราหรือของเมาอย่างอื่น และความผิดฐานขับขี่ยานพาหนะโดยเสพติดยาเสพติดหรือ

สารเสพติดให้โทษ เป็นต้น นอกจากนี้ ในกฎหมายพิเศษหรือพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุรา ยาเสพติด สิ่งเสพติดต่างๆ ก็ถึงกับต้องควบคุมกำกับโดยมีมาตรการต่างๆ ที่ออกมา เห็นได้ตัวอย่างของการกำหนดห้ามสูบบุหรี่ในพื้นที่ที่กำหนด ห้ามดื่ม/จำหน่ายสุราในสถานที่กำหนด แม้แต่ห้ามโฆษณาบรรดาลิงเสพติดเหล่านี้อย่างมากมาย¹¹

เห็นได้ว่าจริยธรรมที่เป็นศีลข้อห้า นับว่าสำคัญมากเนื่องจากหากกระทำผิดศีลข้อห้านี้แล้วมนุษย์ผู้นั้นสามารถกระทำผิดศีล/กฎหมายที่เหลือได้ทุกข้อ ดังนั้นในการทำความเข้าใจถึงกฎหมายต่างๆ จึงไม่ควรละเลยถึงความหมายและความเข้าใจในเรื่องจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานของกฎหมายที่มนุษย์ใช้ร่วมกันในสังคม นักกฎหมายไม่ว่าจะเป็นครูอาจารย์ ตลอดจนนักศึกษากฎหมายพึงเรียนรู้ถึงหลักการทางพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ จริยธรรมสำหรับนักกฎหมายก็จะเกิดขึ้นเองเมื่อรู้และเข้าใจหลักพรหมจริยะหรือจริยธรรม คุณธรรม

๔. ปัญหาเรื่องจริยธรรมกับนักกฎหมาย

สำหรับปัญหาด้านจริยธรรมกับนักกฎหมาย นับว่าเป็นปัญหาสำคัญเพราะกฎหมายของตะวันตกมักเน้นที่อำนาจ การควบคุมกำกับให้คนไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพต่อกัน จึงเป็นกฎหมายเชิงลบ ที่ไม่ให้กระทำอย่างนั้นอย่างนี้ และคอยหาประโยชน์ตามระบบแข่งขันเสรี ในสังคมตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ถือกันว่าอาชีพนักกฎหมาย โดยเฉพาะทนายความ (Lawyer) เป็นงานที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้แก่ผู้เป็นทนายความนั้นๆ ทั้งนี้ในอดีตสังคมตะวันตกผ่านจากการถูกแรงบีบคั้น และการเบียดเบียนกันในทางสังคมทั้งจากธรรมชาติและจากความเชื่อทางศาสนา ในลักษณะเช่นนี้ทำให้สังคมตะวันตกในอดีต ตจะมีจิตใจที่ รักความเป็นธรรม สร้างกฎกติกาและหลักกฎหมายขึ้นมาเพื่อปกป้องสิทธิ

และเสรีภาพ (Freedom) อย่างมากมาย ต่อมาเมื่อเกิดลัทธิบริโภคนิยมหรือแนวคิดแบบทุนนิยม การมีแนวความคิดในเรื่องความมีจิตใจที่รักความเป็นธรรมเริ่มเสื่อมถอยลง มีการใช้กฎหมายมาเพื่อหาผลประโยชน์ มากกว่าใช้กฎหมายเพื่อปกป้องรักษาความเป็นธรรม ตัวอย่างเช่น

- นาย A เป็นนักกฎหมาย/ทนายความติดป้ายไว้หน้าบ้าน/ประกาศว่า “รับบริการปรึกษาทางกฎหมายฟรี” การกระทำเช่นนี้เบื้องต้นพิจารณาได้ว่าเป็นการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ไม่คิดเงิน ซึ่งปกติการปรึกษาความในสังคมอเมริกันจะคิดเงินเป็นรายชั่วโมงซึ่งแพงมาก ที่ว่าให้บริการปรึกษากฎหมายฟรีนั้น คือหากใครมีเรื่องกระทบกระทั่งกับผู้อื่นหรือกับเพื่อนบ้าน เขา (ทนายความ) ยินดีรับปรึกษาและช่วยตั้งรูปคดีให้ และขึ้นฟ้องศาลและว่าความให้บริการทั้งหมดนี้ไม่คิดเงิน แต่มีข้อแม้ว่า หากคดีชนะแบ่งคนละครึ่ง หากแพ้ไม่คิดเงิน..

เช่นนี้ ในทางจริยธรรม วิเคราะห์ได้ว่าการที่ทนายความคนนี้กระทำดังกล่าว ได้สร้างให้เกิดเป็นแรงจูงใจแก่ชาวบ้านให้อยากได้ผลประโยชน์ ก็คือยอจ้องหาช่องเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีกัน เกิดการหาผลประโยชน์กัน เกิดความหวาดระแวงต่อกัน เพื่อหาผลประโยชน์ สังคมก็เสื่อมลง ในระยะหลังสังคมอเมริกันและสังคมไทยนอกจากอาชีพทนายความ จะตกต่ำลงแล้ว อาชีพแพทย์ก็ถูกฟ้องร้องกันมากขึ้น

ในส่วนของเกี่ยวข้องกับทนายความของไทย มีคำพิพากษาหลายคดีได้ตัดสินโดยอาศัยหลักจริยธรรมของทนายความเกี่ยวกับเรื่องเงิน/ผลตอบแทนไว้ ดังนี้

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8439/2548 สัญญาจ้างว่าความระหว่างโจทก์ (ทนาย) กับจำเลยมีข้อตกลงว่าจำเลยตกลงให้ค่าตอบแทนแก่โจทก์เป็นอัตราร้อยละ 10 จากจำนวนค่าทดแทนที่ดินที่ถูกเวนคืนที่จำเลยได้รับเพิ่มขึ้นตามคำพิพากษา แสดงว่า

¹¹ โปรดดูเพิ่มเติมได้จาก พ.ร.บ.สุรา 2493, พ.ร.บ.ยาสูบ 2509, พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ 2522, พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ 2535, พ.ร.บ.คุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ 2535, พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 2551 เป็นต้น

คำตอบแทนที่โจทก์จะได้รับจากจำเลยย่อมขึ้นอยู่กับคำตอบแทนที่จำเลยได้รับ หากจำเลยไม่ได้รับคำตอบแทนที่โจทก์ก็ไม่มีสิทธิได้รับเงินคำตอบแทนที่จากจำเลย จึงมีลักษณะที่โจทก์ซึ่งเป็นทนายความเข้ามีส่วนได้ส่วนเสียทางทรัพย์สินในผลแห่งคดีความของจำเลยซึ่งเป็นลูกความ แม้จะไม่ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย แต่ก็ป็นสัญญาที่ฝ่าฝืนต่อหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพทนายความ เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7337/2548 สัญญาจ้างว่าความเป็นสัญญาจ้างทำของ ซึ่งกฎหมายมิได้บังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือ ดังนั้นเพียงแต่คู่สัญญาดตกลงว่าจ้างและรับจ้างแล้ว สัญญาย่อมเกิดขึ้น และผูกพันคู่สัญญาให้ต้องปฏิบัติตามนั้น เมื่อจำเลยได้ลงลายมือชื่อในใบแต่งตั้งทนายความแล้ว แม้สัญญาจ้างว่าความจะมีได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ โจทก์ก็มีสิทธิที่จะนำพยานบุคคลมาสืบยืนยันว่าได้มีการตกลงค่าจ้างไว้เป็นจำนวนเท่าใด

ข้อสัญญาระหว่างโจทก์และจำเลยในส่วนที่ตกลงให้สินจ้างกันร้อยละ 7.5 ของราคาทรัพย์สิน และถ้าจำเลยไม่ได้รับที่ดินพิพาทคืน โจทก์จะไม่ได้รับค่าจ้าง เช่นนี้ข้อตกลงตามสัญญาดังกล่าวมีลักษณะเป็นการหาประโยชน์จากการที่ผู้อื่นเป็นความหรือยุ่งให้ผู้อื่นเป็นความกัน จึงเป็นข้อสัญญาที่ให้ทนายความเข้ามีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี จึงไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ ย่อมถือว่าเป็นข้อสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและ ศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1443/2545 สัญญาจ้างว่าความระหว่างโจทก์กับจำเลยทั้งสาม มีใจความทำนองว่า จำเลยแต่ละคนตกลงให้คำตอบแทนที่โจทก์จำนวนร้อยละ 3 ของมูลค่าทรัพย์สินหรือ

จำนวนเงินที่ได้รับโดยจะจ่ายให้เมื่อได้รับเงินจากการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกเป็นคราวๆ ไป แสดงว่าคำตอบแทนที่โจทก์จะได้รับจากจำเลยทั้งสามขึ้นอยู่กับทรัพย์สินมรดกหรือจำนวนเงินที่จำเลยทั้งสามได้รับ หากจำเลยทั้งสามไม่ได้รับทรัพย์สินมรดกหรือเงินส่วนแบ่ง โจทก์ก็ไม่มีสิทธิได้รับคำตอบแทนที่จากจำเลยทั้งสาม สัญญาจ้างว่าความเช่นนี้มีลักษณะที่โจทก์ซึ่งเป็นทนายความเข้ามีส่วนได้เสียทางทรัพย์สินในผลแห่งคดีของจำเลยทั้งสามซึ่งเป็นลูกความ ไม่เหมือนกับสัญญาจ้างว่าความที่ทนายพึงได้รับค่าจ้างเป็นจำนวนเงินตายตัว โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลคดีว่าจะแพ้หรือชนะอย่างไร ทั้งการที่โจทก์มีหนังสือทวงถามเรียกค่าจ้างว่าความจากจำเลยทั้งสามโดยคิดในอัตราร้อยละ 3 ของทรัพย์สินมรดกแต่ละรายการที่จำเลยทั้งสามได้รับไปแล้วนั้น ยิ่งทำให้เห็นเจตนาของโจทก์ว่าประสงค์จะได้รับค่าจ้างตามผลแห่งคดีที่จำเลยทั้งสามได้รับทรัพย์สินมรดกโดยตรง สัญญาจ้างว่าความระหว่างโจทก์กับจำเลยทั้งสามแม้ไม่ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย แต่ก็ป็นสัญญาที่ฝ่าฝืนต่อหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพทนายความขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 และเมื่อข้อความในสัญญาจ้างว่าความชัดเจนอยู่แล้ว กรณีไม่อาจตีความโดยเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงให้เป็นอย่างอื่นไปได้อีก

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6919/2544 การที่จำเลยที่ 1 ถึงที่ 3 ตกลงให้เงินรายละ 400,000 บาทและจำเลยที่ 4 ตกลงให้เงินจำนวน 300,000 บาทแก่โจทก์เป็นค่าทนายความนั้นหมายถึงกรณีที่ว่าจำเลยขณะคดีมรดกแล้วไม่ได้ รับส่วนแบ่งมาเป็นที่ดิน แต่ได้รับส่วนแบ่งมาเป็นเงินที่ได้มาจากการขายที่ดินพิพาทนั่นเอง ซึ่งจำเลยทั้งสี่จะต้องแบ่งให้โจทก์ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ในบันทึกข้อตกลง บันทึกข้อตกลงจึงถือได้ว่าเป็นสัญญา รับจ้างว่าความโดยวิธีแบ่งเอาส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความเมื่อจำเลยทั้งสี่ซึ่งเป็นลูกความขณะคดีเท่านั้นหากจำเลยทั้งสี่ตกเป็นฝ่ายแพ้คดี โจทก์ย่อมไม่ได้รับส่วนแบ่งตามข้อตกลง อันมีลักษณะ

เข้าทำนองซื้อขายความกัน

วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะผูกขาดที่ผู้ที่เป็นทนายความได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายหลายประการ ผู้ที่ได้จดทะเบียนและได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความจึงมีพันธกรณีต่อสังคมที่จะต้องปฏิบัติและดำรงตนให้ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความในฐานะที่ทนายความมีส่วนสำคัญในการจรรโลงความยุติธรรมในสังคม ทนายความจึงไม่พึงทำสัญญากับลูกความของตนในลักษณะที่ตนเองเข้าไปมีส่วนได้เสียโดยตรงในคดีจนกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวข้อสัญญาที่ให้ทนายความเข้าไปมีส่วนได้เสียในผลคดีโดยตรงในทำนองซื้อขายความกัน ย่อมไม่ต้องการด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพทนายความถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

แม้ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความฯ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความฯ จะมีได้กำหนดให้การเข้าเป็นทนายความโดยวิธีสัญญาเอาส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความของทนายความเป็นการประพฤติดิตมรรยาททนายความเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2477 และพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2508 ก็มีผลเพียงว่าการทำสัญญาระหว่างทนายความกับลูกความทำนองนี้ ไม่เป็นการประพฤติดิตมรรยาททนายความอันเป็นมูลให้ลงโทษตามมาตรา 52 เท่านั้น หากมีผลทำให้ขัดตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยทั้งสี่ดังกล่าวซึ่งขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนกลับมีความสมบูรณ์แต่อย่างใดไม่ สัญญาจ้างว่าความระหว่างโจทก์กับจำเลยทั้งสี่จึงเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150

จากตัวอย่างที่แสดงมาในคำพิพากษาของศาลเหล่านี้ เป็นการยืนยันถึงหลักจริยธรรมทางวิชาชีพที่ส่งผลให้ผิดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะงานด้านทนายความซึ่งเป็นวิชาชีพที่ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษ

ต้องผ่านการศึกษาอบรม ต้องได้รับใบอนุญาตถึงเข้าไปทำได้ดังนั้นหากไม่มีกฎข้อบังคับด้านจริยธรรมนักกฎหมายสายงานทนายความ ย่อมจะส่งผลแก่ประชาชนผู้รับบริการด้านความยุติธรรมได้ นอกจากนี้แล้ว ในงานอาชีพกฎหมายที่สำคัญอื่นก็ต้องออกกฎระเบียบเกี่ยวกับจริยธรรมมาควบคุมความประพฤติ หากไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืน ถือว่าผิดวินัยและอาจเป็นความผิดกฎหมายด้วยได้แก่ ประมวลจริยธรรมข้าราชการฝ่ายอัยการ และบุคลากรของสำนักงานอัยการสูงสุด, ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมารยาททนายความ เป็นต้น ตัวอย่างจากคำพิพากษาเกี่ยวกับทนายความเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงปัญหาของจริยธรรมที่เกี่ยวพันกับกฎหมายและคนในวิชาชีพกฎหมาย อันเนื่องมาจากการไม่เข้าใจในความหมายและสาระของจริยธรรม ซึ่งแท้จริงแล้วไม่เคยมีการตั้งคำถามหรือสอนกันว่าเหตุใดนักศึกษาจึงอยากเรียนกฎหมาย เพราะหากนักศึกษาตอบว่าเรียนกฎหมายเพราะอยากมีรายได้มากๆ เหมือนทนายความในประเทศอเมริกา สังคมไทยจะเป็นอย่างไร ในประเด็นนี้เห็นได้ว่า มีความไม่เข้าใจถึง ผลและเหตุที่แท้แต่กลับไปยึดติดในผลและเหตุ ตามที่มนุษย์ตกลงกันกล่าวคือ

ตัวอย่างที่หนึ่ง ถ้านักศึกษากฎหมาย มาเรียนกฎหมาย เพราะอยากเป็นทนายความ อยากเป็นอัยการ ผู้พิพากษา เพราะเป็นงานที่มีรายได้สูง คำตอบเช่นนี้ไม่ตรงตามผลที่แท้ ของอาชีพการงานที่ตนประสงค์จะเป็นจะทำ เนื่องจากผลที่แท้ของการเป็นนักกฎหมายคืองานทางด้านกฎหมายนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้คน/สังคมได้รับความเป็นธรรม อันเป็นผลที่ตรงตามเหตุ (การเป็นนักกฎหมาย) เมื่อคนทั้งระดับผู้สอนและผู้เรียนไม่เข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีของเหตุปัจจัยที่แท้แล้วจริยธรรมทางกฎหมายในสังคมไทยจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ตัวอย่างที่สอง ถ้าบุคคลมาประกอบอาชีพเป็นอาจารย์ผู้สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชน เป็นผู้สอนวิชากฎหมาย มาสอนกฎหมาย

เพราะเขาเห็นว่าเป็นงานที่มีรายได้ดีและมีเกียรติ แต่กลับไม่เตรียมการสอนหรือกลับไปแสวงหารายได้อื่นเสริมทั้งในเวลางาน อาจดสอนหรือสอนเพียงเพื่อให้เสร็จสิ้นไปในวันๆหนึ่งเท่านั้น เพียงเท่านั้นอะไรจะเกิดขึ้นตอบได้ว่า นักศึกษาจะไม่ได้ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เขาสอนหรือรู้แบบผิดๆ คณะหรือสถาบันจะประสบปัญหาขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ กล่าวคือมีบุคลากรที่ไม่มีคุณภาพ นักศึกษาจบออกไปก็ไม่มีคุณภาพ สังคมจะมีนักกฎหมายที่มีคุณภาพได้อย่างไร? นี่เป็นตัวอย่างที่ว่า การไม่เข้าใจว่างานอาชีพเป็นครูอาจารย์ มีจุดมุ่งหมายที่แท้คืออะไร กล่าวคือ ขาดจริยธรรม พื้นฐานการเป็นครูอาจารย์ โดยไม่เข้าใจว่างานการเป็นครูอาจารย์มีขึ้นเพื่อให้เกิดผลที่ตรงกับการทำงานอาชีพ ดังนั้นงานเป็นครูอาจารย์นั้น ค่าตอบแทนไม่ใช่ผลโดยตรงตามธรรมชาติ เป็นเพียงผลตามที่ดีตกลงกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหรือตามกฎหมายเท่านั้น แต่ผลที่แท้คือผลตามธรรมะคือสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นกับศิษย์ และมุ่งมั่นต่อการสร้างสรรคให้นักศึกษาเป็นบัณฑิต มิใช่เพียงเพื่อเพิ่มผลผลิต สำหรับลักษณะการเป็นครูอาจารย์กฎหมายที่ดีนั้น มีหลักพิจารณา 3 ด้าน¹² ได้แก่ หนึ่งด้านการสอนเชิงบรรยาย สองด้านการสอนเชิงสัมมนา และสามด้านการเรียบเรียงตำรา โดยมีตัวอย่างครูอาจารย์ของไทยที่มีคุณสมบัติสามด้าน ได้แก่ ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ และศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นงานอาชีพใด จะต้องคำนึงถึง/เข้าใจให้ถ่องแท้ถึงคำว่าจริยธรรมให้ถูกต้องชัดเจนไม่เฉพาะแต่ทางด้านกฎหมาย แต่พบว่าเกือบทุกสาขาอาชีพมีการกำหนดจริยธรรมไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แม้แต่งานอาชีพไม่สุจริต เมื่อ 2500 ปีที่ผ่านมา พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังได้กล่าวถึงจริยธรรมของโจรไว้มีปรากฏในพระไตรปิฎกว่า แม้แต่โจรในสมัยโบราณ

ยังพึงมีจริยธรรม หรือหลักประพฤติปฏิบัติของการเป็นโจร โดยมีในโจรสสูตรที่ 1 และโจรสสูตรที่ 2 ทั้งนี้เพราะถือว่า สังคมโดยทั่วไป ไม่สามารถไม่มีโจรได้ ดังนั้นจึงมีการกล่าวถึงหลักปฏิบัติสำหรับการเป็นโจรหรือหัวหน้าโจรว่า มหาโจรประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ย่อมไม่เสื่อมเร็ว ตั้งอยู่ได้นาน ดังนี้¹³ 1. ไม่ทำร้ายคนที่ไม่ทำร้ายหรือหากเขาไม่สู้แล้ว ก็ไม่ควรไปทำร้ายเขา 2. ไม่ปล้นเอาจนเขาหมดตัว 3. ไม่ลักพาสตรี 4. ไม่ประทุษร้าย/ข่มเหงกุมาร 5. ไม่ปล้นพระหรือบรรพชิต 6. ไม่ปล้นพระคลังหลวง 7. ไม่ทำการประชิดถิ่นเกินไป 8. ฉลาดในการเก็บรักษา

5. สรุปและเสนอแนะ

จริยธรรมเป็นคำที่นำมาจากภาษาอังกฤษหรือเป็นศัพท์บัญญัติจากคำว่า Ethics ซึ่งหากสืบค้นความหมายจะได้ความว่า เป็นเพียงเรื่องของการประพฤติปฏิบัติต่อกันของบุคคลในสังคมต่างๆ หรือจริยธรรมเป็นหลักความประพฤติ แบบแผนความประพฤติทั่วไป (ด้านภายนอก) จริยธรรมมีที่มาจากสายความคิดเห็นของนักปราชญ์และอีกสายความคิดเห็นหนึ่งมาจากบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้าของที่กำหนด/สั่งให้กระทำหรือไม่ให้กระทำสิ่งใด

ความหมายของจริยธรรมในแบบตะวันตกทำให้ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมในสังคมไทยคลาดเคลื่อนไปจากหลักการที่มีอยู่เดิมคือ ศีลหรือศีลธรรมที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิตหรือเป็นเรื่องทั้งชีวิต ซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆภายในตัวเองและภายนอกตัวเองของบุคคล และแม้ว่าสังคมตะวันตกจะมีรากฐานเกี่ยวกับความขยันขันแข็งไม่เรื้อรัง ก็เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมหรือธรรมชาติที่บีบคั้นตลอดจนถูกมนุษย์ด้วยกันบีบคั้นทางความคิดความเชื่ออีกด้วย ในแง่นี้ทำให้ตะวันตกเกิดความเพียรที่จะเอาชนะอุปสรรคนั้น เมื่อได้เรียนรู้

¹² ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, อาจารย์สอนกฎหมายที่ดี, ดุลพาท, เล่ม 1 ปีที่ 41 (มกราคม - กุมภาพันธ์) 2537, หน้า 37.

¹³ พระไตรปิฎก เล่มที่ 23 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 15 อังคุตตรนิกาย สัตตก-อัฐก-นวกนิบาต, โจรสสูตรที่ 2

จากฐานวิทยาศาสตร์ที่เอาชนะธรรมชาติได้ระดับหนึ่ง แต่หนีไม่พ้นปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมทรามลงอีก ดังนั้นตะวันตกจึงพยายามแสวงหาแนวคิดตะวันออก โดยเฉพาะในพุทธศาสนาที่มีหลักการที่จะนำไปแก้ไขปัญหาด้านจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลับกันว่าทางตะวันออกกลับเอาแนวคิดการพัฒนาแบบตะวันตกมาใช้ เพื่อสร้างความเจริญขึ้นบ้าง ทราฐ์ไม่ว่ากำลังเดินตามแนวคิดตะวันตกที่ติดตันและสร้างปัญหาไม่แต่ประเทศตนเองเท่านั้นแต่สร้างปัญหาแก่ประเทศอื่นย่อนรอยปัญหาของตะวันตก ดังเห็นได้จากการที่ประเทศจีนได้เร่งพัฒนาแบบตะวันตกได้ก่อให้เกิดปัญหาล้างแวดล้อมขึ้นอย่างมากในขณะนี้

ในแง่กฎหมาย อาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายที่มนุษย์มาตกลงยอมรับและใช้ร่วมกัน หรือเป็นกฎหมายที่มีหลักการมาจากจริยธรรม โดยเฉพาะในทางพุทธศาสนา ที่มีหลักการพื้นฐานของกฎหมายต่างๆ อย่างถูกต้องชัดเจน เพียงแต่การไม่เข้าใจหรือการได้รับการถ่ายทอดมาอย่างผิดๆ จึงทำให้เกิดปัญหาด้านจริยธรรมขึ้นทั้งผู้เป็นนักกฎหมายเองหรือบุคคลอื่นทั้งสังคม เพราะไม่เข้าใจหรือไม่เห็นหลักที่ถูกต้องชัดเจน แม้แต่คำว่าจริยธรรม ก็ยังคลาดเคลื่อนและเพี้ยนไป ทำให้มีทำที่ต่อเรื่องต่างๆผิดไป นักกฎหมายในสาขาต่างๆ จึงต้องศึกษาให้เข้าใจถึงหลักเรื่องจริยธรรมที่แท้มากกว่าเข้าใจแบบผิวเผินในแบบตะวันตกที่เขากำลังติดตันและหาทางออกไม่ได้

สำหรับ ข้อเสนอแนะในเรื่องจริยธรรม ที่ทุกคนสามารถกระทำได้อย่างง่ายคือ การทำความเข้าใจถึงจริยธรรมให้ถูกต้องชัดเจนก่อน จากนั้นต้องฝึกฝนพัฒนาตนเองให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยการสร้างจิตสำนึกในการศึกษาหรือการให้เกิดความใฝ่รู้ขึ้นในจิตใจ หรือการสร้างฉันทะความใฝ่ดี ต่อตนเองต่อสังคมและประเทศชาติ ให้เกิดขึ้นในจิตใจได้เมื่อใด ก็ถือว่าจริยธรรม เกิดขึ้น พร้อมด้วยการคิดอย่างแบบคาว

หาความรู้หาประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายไม่ว่าดีหรือร้าย (หลักโยนิโสมนสิการ) พร้อมด้วยการตั้งตัวอยู่ในความไม่ประมาท เพียงแค่นี้สังคมไทยย่อมดีขึ้นได้อย่างแน่นอน

■ บรรณานุกรม

กิริติ บุญเชื้อ. *คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล*. นนทบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเชนปรินต์ 2551

ธานินทร์ กรัยวิเชียร. “อาจารย์สอนกฎหมายที่ดี”. *ศุลพาห* เล่ม 1 ปีที่ 41 (มกราคม - กุมภาพันธ์) 2537, หน้า 28 - 35.

ปรีดี เกษมทรัพย์. *นิติปรัชญา*. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด, 2541.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *จริยธรรมภาวะผู้นำ ชุติธรรมะสู่การเมือง (mp 3)* นครปฐม : วัดญาณเวศลวัน, 2539.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *อย่ามัวสับสนจริยธรรมสากล อยู่ด้วยความจริง (mp3)* นครปฐม : วัดญาณเวศลวัน, 2550.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *ถ้าไปถึงปัญญาจะไม่มัวหลงทางจริยธรรมสากล (mp 3)* นครปฐม : วัดญาณเวศลวัน, 2550.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). *ปรัชญากรีก*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยามบริษัทเคสิดไทยจำกัด, 2537.

วิทยากร เชียงกุล. *ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2548.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. *รวมคำบรรยายหลักวิชาพนักกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

